

PERSPECTIVELE ȘI PROVOCĂRILE PE TERMEN MEDIU PENTRU PROCESUL CREȘTERII ECONOMICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

*Stratan Alexandru, dr. hab., prof. univ.,
Rojco Anatolie, dr., conf. cerc.,
Fala Alexandru, cerc. șt.,
Institutul Național de Cercetări Economice al AȘM*

Developments in early 2013 indicate that Moldova's economy has a very low immunity to international trends negatively influencing the growth capacity in this year. Although early signs of recovery have emerged, from the optimistic estimates for agricultural sector developments, the situation of major trading partners and, presumably, slight improvement of the business environment, advance in the second quarter still indicates increased fragility of economy, cushion in growth expectations at the beginning of approaching about 5% at the beginning of the year.

Key words: *innovation, investment task activity, aggregate demand, growth, consumption, national infrastructure, retirement system.*

Dinamica sectoarelor economice în 2012 a fost negativă, iar rezultatul agregat al activității economice din 2012 s-a transpus într-un ritm de creștere de -0,8%. În 2013 evoluția economiei naționale ar putea fi una pozitivă, datorită faptului că economia mondială dă semne de stabilizare, chiar dacă nivelul incertitudinii rămâne destul de înalt. Mai multe metode de prognozare, utilizate pentru previzionarea PIB-ului, indică asupra unui ritm pozitiv de creștere economică în 2013, ce ar varia între 2-6%.

Tabel 1. Previziuni privind creșterea economică din Republica Moldova pentru anul 2013

METODA DE PROGNOZARE	PARTICULARITĂȚILE METODELOR DE PROGNOZARE	VALOAREA PROGNOZEI, %
Model Autoregresiv de Medie Mobilă cu Sezonalitate SARMA_{(0,1,0)·(0,4,0)}	Prognozare realizată în baza datelor trimestriale privind evoluția PIB pentru perioada trim. I 2003- trim. II 2012. În calitate de deflator a fost utilizat Indicele Prețurilor Producției Industriale (trim. I 2003 =100).	2
Ajustarea sezonieră prin metoda Holt-Winters	Prognozare realizată în baza datelor trimestriale privind evoluția PIB pentru perioada trim. I 2003- trim. II 2012. În calitate de deflator a fost utilizat Indicele Prețurilor Producției Industriale (trim. I 2003 =100).	4,1
Modelul macro-econometric al INCE	Observări anuale pentru perioada 1994-2012. Model cu 80 de regresii și relații de identitate.	6,0

Sursa: elaborat de autori

De asemenea, trebuie menționat și faptul că, sub aspect funcțional, economia națională se bazează pe consum, susținut în mare parte de remiteri – situație care ar mai putea aduce beneficii pentru Republica Moldova pe termen mediu. În același timp, din cauza fragilității arhitecturii economice a Republicii Moldova, procesul creșterii este extrem de vulnerabil la șocuri, atât de ordin extern, cât și intern. Probabilitatea producerii unor șocuri va plana constant asupra economiei naționale pe termen mediu, fapt ce va afecta negativ creșterea. Printre șocurile ce ar putea afecta economia națională se numără:

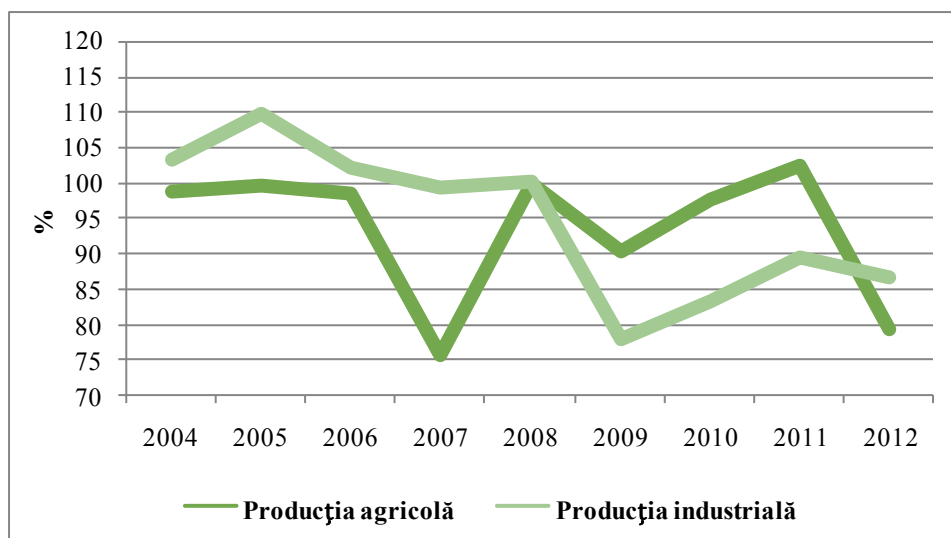
- creșterea prețurilor la produsele energetice;
- introducerea unor măsuri prohibitive pentru exportul produselor moldovenești pe piețele estice;
- revenirea economică greoaie în statele Uniunii Europene;
- condițiile climaterice nefavorabile ce ar afecta sectorul agricol și industria alimentară.

Evoluțiile sectoarelor economice din 2012 denotă înalta sensibilitate față de condițiile externe. În 2012 industria a descrescut cu 3,1%, acest rezultat plasează sectorul sub nivelul anului 2008. În 2013, pentru a asigura revenirea la nivelul anului 2008, va fi nevoie de o creștere de aproximativ 9,3%. Deosebit de tare a scăzut agricultura. În 2012 acest sector a fost afectat de condiții climaterice nefavorabile – per total agricultura s-a contractat cu 22,4%, iar producția vegetală s-a redus cu 32,6%. În domeniul serviciilor, la fel s-au înregistrat descreșteri:

- volumul mărfurilor transportate s-a redus cu 2,9%;
- în domeniul activității comerciale, doar cifra de afaceri rezultată din serviciile prestate populației a crescut cu 3,1%, restul tipurilor de comerț s-au diminuat;
- volumul construcțiilor realizate în antrepriză s-a micșorat cu 4%.

Pe termen mediu sectorul bunurilor și serviciilor își va reveni lent. În 2013 industria va avea un ritm pozitiv de creștere, însă această avansare nu va permite atingerea nivelului din anul 2008. Agricultura ar putea să cunoască un salt important, totuși, acest sector va rămâne volatil, fiind extrem de vulnerabil la schimbările meteorologice. Serviciile ar putea cunoaște o revenire care va fi neuniformă: pentru construcții nu se anticipează avansări importante, în transporturi pot fi atinse și chiar depășite rezultatele anului 2012, comerțul se va stabiliza, existând premise bune pentru creștere.

Figura 1. Evoluția sectoarelor tradable (2008 = 100)

Sursa: elaborat de autori în baza datelor preluate de pe <http://www.statistica.md>

În 2012 cererea agregată a cunoscut o evoluție relativ stabilă. Ușoara creștere a volumului remiterilor (transferurile prin sistemul bancar a sporit cu 3,5% în 2012 comparativ cu 2011), precum și majorarea salariului în termeni reali cu 4,1% a permis o ușoară avansare a consumului gospodăriilor cu 1%. Din cauza temperării cererii externe, exportul de bunuri și servicii a crescut nesemnificativ cu 2,3% - o creștere ce este comparabilă cu majorarea importului, care a fost de 2,5%. Pe de altă parte, s-a produs o scădere a investițiilor în active materiale pe termen lung cu 4,1%.

Pe termen mediu, activitatea investițională va continua să fie un motor auxiliar în generarea creșterii și nu va avea o cadență sporită - apetitul investițional al agenților economici din Republica Moldova va fi redus, iar problemele din economia mondială demotivează firmele străine să-și extindă afacerile. Chiar și în cazul unei creșteri economice nesemnificative, la capitolul finanțe publice se va menține o situație relativ satisfăcătoare - cel mai probabil, în 2013, Republica Moldova va reuși să-și mențină deficitul bugetar sub 3% din PIB. Totodată în cazul Republicii Moldova, din cauza volumului redus al încasărilor, nu există posibilități pentru stimularea creșterii pe seama expansiunii cererii din contul cheltuielilor publice, din contra, puternica dependență a economiei de intrările de valută (venituri din export și remiteri) face extrem de fragilă stabilitatea bugetară.

Pe termen lung, este puțin probabilă menținerea actualului model de funcționare a economiei naționale. Odată cu absorbția migranților de către țările gazdă și reuniunea peste hotare cu familiile sale, volumul remiterilor direcționate spre Republica Moldova se va reduce mult. În acest context, se impune schimbarea ”modelului” de funcționare a economiei naționale. Sursele ce ar putea asigura dezvoltarea economică durabilă rămân a fi investițiile și exportul. În același timp, remodelarea economiei naționale impune realizarea unor schimbări structurale profunde.

În vederea sporirii activității investiționale este imperativă ameliorare a mediului de afaceri. În acest sens, se impun realizarea reformelor pe următoarele dimensiuni:

- simplificarea în continuarea operațiunilor / inițierii afacerilor;
- înlăturarea barierelor în comerț transfrontalier;
- îmbunătățirea dialogului dintre sectoarele public și privat;
- crearea unui mediu concurențial autentic.

Un risc pentru finanțele publice vine din partea sistemului de pensionare. Reformarea sistemului de pensionare devine un imperativ pentru Republica Moldova. Amânarea unei transformări profunde a sistemului de pensionare poate genera constrângeri atât pentru sistemul finanțelor publice, cât și pentru sectorul social. Actualitatea acestei probleme este determinată de faptul, că în Republica Moldova pensionar este fiecare al șaselea locuitor al țării, și asigurarea unui nivel decent de trai pentru pensionari este una din principalele obiective ale politicii sociale de stat. Realizarea acestui obiectiv se confruntă cu tendințele negative, provocate atât de către factorii interni față de sistemul de pensii, cât și de factorii externi – demografici și macroeconomici.

Cea mai acută problemă a sistemului de pensii al Republicii Moldova este lipsa eficienței, care se exprimă prin următoarele:

I. Caracterul inadecvat al achitării pensiilor. El se caracterizează prin:

- raportul negativ dintre mărimea pensiei medii lunare și mărimea minimului de existență al pensionarilor. În 2011, raportul dintre pensia medie lunară și minimul de existență al pensionarului a constituit 73,8% (pentru comparație: în Ucraina –156,6%; Rusia – 163,0%);

- mărimea mică a pensiei medii lunare. La sfârșitul anului 2011 mărimea medie a pensiei lunare, recalculată în dolari SUA conform cursului oficial de schimb, a constituit 74,5 dolari, în timp ce în Ucraina – 144,6 dolari (de 1,9 ori mai mult), în România – 253,6 dolari (de 3,4 ori mai mult), în Rusia – 254,0 dolari (de 3,4 ori mai mult);
- valoarea mică a coeficientului de înlocuire. În 2011 coeficientul de înlocuire a alcătuit 28,2%, pe când în Rusia – 38,0%, în România – 45,2%, în Ucraina – 47,6% (codul European de securitate socială recomandă un nivel de 40%).

II. Greutatea poverii pensiilor. Ea este exprimată prin:

- ponderea relativ înaltă a cheltuielilor din pensii în PIB. În 2011 cheltuielile pentru achitarea pensiilor au atins 6481,7 milioane lei, ceea ce constituie 7,89 % față de cuantumul PIB-lui anual al țării. Aceasta este mai puțin decât în mediu pe țările OCDE (8,3%), dar mai mult decât în așa țări ca: Cehia, Irlanda, Slovacia, Norvegia, Turcia, Japonia, Australia;
- taxele destul de înalte a contribuțiilor de pensii. Taxa sumară a contribuției obligatorii a asigurărilor sociale de stat în Republica Moldova în ultimii ani a constituit 29% față de fondul de salarizare. Aceasta este mai puțin, decât în așa țări precum: Portugalia (34,8%), Ungaria (33,5%) și Italia (33,0%). Cu toate acestea, taxa contribuției obligatorii a asigurărilor sociale de stat în Republica Moldova este mai mare decât în majoritatea țărilor, iar comparativ cu unele dintre ele este de 3 ori mai înaltă. Această taxă este, de asemenea, mai înaltă decât în mediu pe țările OCDE (21,0%). Astfel, comparativ cu unele țări dezvoltate, în Republica Moldova sunt aplicate taxe mai înalte de contribuții de pensii, pe de o parte, și un nivel semnificativ mai scăzut de pensii, pe de altă parte. Acest lucru arată eficiența extrem de scăzută a funcționării sistemului de pensii din țară.

III. Instabilitatea financiară a sistemului de pensii, are un impact negativ cauzat de înrăutățirea situației demografice din țară.

Pentru depășirea acestor tendințe negative este necesar de a efectua modernizarea sistemului de pensii. Ținând cont de experiența efectuării reformei sistemului de pensii în alte țări, în Republica Moldova este oportun de a menține funcționarea principiilor distributive ale sistemului de pensii. Este necesar de a orienta perfecționarea acestuia prin corectarea celor mai importanți parametri ai sistemului de pensii.

Obiectivul strategic de perfecționare a sistemului de pensii din Republica Moldova trebuie să fie asigurarea funcționării stabile a acestuia, capabil să sprijine nivelul acceptabil al pensiilor pentru beneficiarii lui, asigurând, totodată, “povara” acceptabilă a finanțării pensiilor. Acest obiectiv strategic își găsește exprimarea sa în următoarele trei obiective de perfecționare a sistemului de pensii:

- reducerea riscului sărăciei pensionarilor;
- menținerea nivelului de consum pe parcursul ciclului de viață;
- consolidarea stabilității financiare a sistemului de pensii.

Direcția de bază a reducerii riscului de sărăcie a ”tinerilor” pensionari trebuie să fie crearea oportunităților pentru ocuparea lor după posibilități și asigurarea pe această bază, a sursei de venit suplimentar la pensie – venit din munca salariată. Pentru pensionarii, care nu au posibilități fizice de obținere a venitului suplimentar din salariu, sunt necesare măsuri pentru sprijinul condițiilor lor materiale de trai prin condițiile sistemului de asistență socială.

Consolidarea stabilității financiare a sistemului de pensii, care presupune posibilitatea lui de a îndeplini obligațiunile sale pe termen îndelungat, se va realiza prin două metode:

a) perfecționarea corelației dintre numărul angajaților și pensionarilor; b) introducerea limitelor creșterii obligațiunilor față de pensionari.

În condițiile unei îmbătrâniri continue a populației pentru îmbunătățirea raportului dintre lucrători, si pensionari și ridicarea pe această bază a stabilității sistemului de pensii din Republica Moldova este nevoie de a lua măsuri pentru consolidarea securității demografice a populației. O altă măsură eficientă de reglementare a stabilității financiare de către stat a sistemului de pensii ar putea fi o reducere semnificativă a economiei tenebre și a cuantumului salariului ascuns, rezultatul căreia ar fi o creștere a volumurilor contribuțiilor de asigurare.

Limitarea creșterii obligațiilor de pensii a statului față de angajați presupune schimbarea schemelor de indexare a pensiilor și ridicarea vârstei de pensionare. Ridicarea vârstei de pensionare trebuie să devină unul dintre principalele componente ale noului model de pensionare în Moldova. Calculele au arătat, că în cadrul acestui model, vârsta de pensionare pentru bărbați este necesar de a o menține la nivelul actual – 62 de ani și de a-l ridica pentru femei – de la 57 până la 60 de ani.

În același timp pentru a spori eficiența instituțiilor publice este nevoie de o nouă reglementare a modului în care sunt administrați banii publici de către instituțiile finanțate de la bugetul de stat. Reformarea ar trebui să fie orientată spre sporirea autonomiei și flexibilității instituțiilor publice în materie de gestionare a surselor financiare.

În materie de comerț este improbabilă repetarea evoluțiilor înregistrate în 2010-2011, când creșterea exportului a devansat majorarea importului. Sunt câteva cauze importante care determină performanța redusă a exporturilor naționale:

- mediul economic nefavorabil, care deloc nu stimulează nici comerțul exterior și nici activitatea investițională, ci din contra constituie o constrângere pentru acestea;
- sectoarele tradabile (în special agricultura și industria) au evoluții instabile și progrese modeste, iar implicit posedă o capacitate limitată de a asigura exportul cu produse;
- necorespunderea unei game largi de produse indigene cu standardele de calitate europene.

Calitatea infrastructurii naționale poate fi calificată ca una destul de rea, fiind necesare o serie de măsuri în vederea îmbunătățirii acesteia. Eforturile în domeniul infrastructurii trebuie orientate pe următoarele direcții:

- Diversificarea surselor de aprovizionare cu energie a Republicii Moldova;
- Asigurarea cu resurse energetice a edificiilor din localități trebuie de reorientat de la utilizarea gazului la folosirea surselor alternative. În același timp, urmează reorientarea de la gazificare spre utilizarea altor surse (brichete, peleți etc.);
- Îmbunătățirea eficienței energetice;
- Restructurarea politicilor tarifare în vederea ajustării tarifelor la costuri;
- Restructurarea întreprinderilor de stat ce gestionează infrastructura prin promovarea eficienței și a practicilor comerciale în activitatea acestora.

Pentru a susține pilonul cunoștințelor se recomandă următoarele măsuri:

- Reconsiderarea procesului de optimizare a școlilor. Pentru asigurarea transportării elevilor trebuie de asigurat localitățile cu un minim de infrastructură necesară (stații și drumuri centrale din localități, cel puțin cu acoperire de pietriș). Procesul de optimizare trebuie de realizat prin consultarea comunităților;
- Reformarea sistemului de învățământ trebuie axată pe modificarea curriculei și îmbunătățirea procesului de formare a cadrelor didactice;
- Îmbunătățirea calității învățământului profesional și superior. Un rol important în reformare l-ar avea stabilirea parteneriatelor dintre mediul academic și cel de business.

La fel, este necesar de a perfecționa mecanismele de stimulare de stat a activității inovatoare a întreprinderilor în următoarele direcții:

- stabilirea de către guvern a granturilor pentru realizarea proiectelor de inovare în cadrul comenziilor de stat;
- subvenționarea de către stat a diferitor forme de investire nestatală în crearea fondurilor venture, fondurilor specializate pentru dezvoltarea tehnologică, a parcurilor științifico-tehnologice, incubatoarelor de inovare, clusterelor;
- reglementarea de stat a cererii pentru produsele inovatoare prin introducerea standardelor mai ridicate pentru diverse tipuri de produse și servicii;
- identificarea de către guvern a listei de produse și tehnologii, care sunt prioritare pentru Republica Moldova pentru o anumită perioadă de timp (1-3 ani) și care necesită susținere preferențială de stat la elaborarea și lansarea lor în mod inovator;
- reglementarea de stat a barierelor administrative pentru facilitarea lansării pe piață a produselor inovatoare ale întreprinderilor mici și mijlocii;
- perfecționarea cadrului legal în domeniul dezvoltării sistemului informativ-analitic de asigurare a realizării politicii inovatoare de stat și monitorizării situației în dezvoltarea inovatoare a economiei;
- consolidarea sistemului de protecție a drepturilor de proprietate intelectuală, creșterea activității de brevetare a antreprenorilor autohtoni în țară și în străinătate.

Bibliografie:

1. Рожко, А., Стременовская, З. *Пенсионная система Республики Молдова: проблемы и решения*. LAP Lambert Academic Publishing, 2013, 124 с.
2. <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4112>